

مشکل رکود پژوهش در کجاست؟

دکتر محمود سالاری^۱

به پاس گرامی‌داشت هفته پژوهش هر سال، ۲۵ آذر سازمان‌ها و ویژه‌انهایی که کارکرد پژوهشی و آموزشی دارند به تکاپو می‌افتند تا ماحصل یک سال تلاش خود را به نمایش بگذارند و گزارشی از آن عملکرد خود به اطلاع جامعه آماده برسانند. این روند برای بهبود جایگاه تحقیق در جامعه امری ضروری و شایسته است. به جز این مراسم جاری از صاحب‌نظران و خبرگان حوزه پژوهش هم برای سخنرانی معمولاً در باب اهمیت پژوهش، طرح بایسته‌ها و آسیب‌های پژوهش دعوت به عمل می‌آید. این رویه تقریباً با کمی تغییرات شکلی و محتوایی هر سال با این امید که پژوهش در جامعه به جایگاه واقعی خود برسد، اجرا می‌شود. ولی به طور کلی شاهد هستیم در جامعه هنوز پژوهش به عنوان یک کالای لوکس و کم‌خاصیت تلقی می‌شود و در برخی از سازمانها هنوز غریبه است.

با توجه به ماهیت پژوهش صاحب‌نظران مختلف در حوزه‌های جامعه‌شناسی، روانشناسی اجتماعی، علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مدیریت برای توسعه و بهبود اوضاع پژوهش در کشور به میدان آمده‌اند تا گره این کلاف سردرگم را بازکنند. از رهگذر توجه بدان هم صاحب‌نظران نظریات و مدل‌هایی هم برای تحلیل و تبیین این وضعیت نظریاتی نظیر الزامات نهادی علم مرتون، مبادله هومنز، ساختاربندی گیدنز، نظریه کارکردگرایی ساختاری‌های پارسونز و سرمایه فرهنگی بوردیو بکارگرفته شده است (موسوی و ذائثرثابت، ۱۳۹۰). به موازات نظریه پردازان مدیریت پژوهشی هم به عنوان یک علم میان رشته‌ای دو رشته اصلی مدیریت و روش‌شناسی پژوهش‌ها برای کاربست پژوهش هم به میدان پژوهش آمده است (کبیری، ۱۳۸۸). اما باز هم می‌بینیم که بازار پژوهش علی‌رغم این تلاشها، عملاً در رکود است و رونقی ندارد. این وضعیت در اغلب محیط‌های آموزشی، تحقیقاتی و تولیدی به چشم می‌خورد. نمونه بارز آن دانشگاه است. به نظر صبوری (۱۳۸۵) اگر هر عضو هیئت علمی در ایران تنها یک مقاله در سال به چاپ برساند، نه تنها پشت سر گذاشتن کشور های منطقه، بلکه دستیابی به موقعیت یکی از ۱۰ کشور برتر تولیدکننده علم دنیا دور از انتظار نیست.

مشکل کجاست؟ آنچه به نظر می‌آید با توجه به این که پژوهش در کشور ما حداقل در ظاهر جایگاه دارد و به جنبه‌های نظری آن هم توجه شده است، ظاهراً مشکل پژوهش در حوزه نگرشی و به تبع آن اجرایی است. صافی (۱۳۸۰) هم بر این عقیده است با وجود آنکه محدودیت‌های قانونی و مقرراتی، محدودیت‌های علمی، اطلاعاتی، ارتباطاتی، مالی، سازماندهی و محدودیت‌های ابزاری، اما مهم‌ترین مشکل حوزه پژوهش، باورها و نوع نگرش جامعه به پژوهش است که بر سایر حیطه‌ها تأثیر می‌گذارد. البته باید خاطر نشان کرد ارزشها و باورها مفاهیمی مستقل از محیط اجتماعی نیستند. مسلماً ارزشهای حاکم بر حوزه پژوهش هم از وضعیت نظام‌های کلان کشور متأثر است. از این رو علت یابی وضعیت رکود حوزه پژوهش را می‌توان در نظام‌های کلان نظیر نظام اقتصادی، فرهنگی جستجو کرد. اصفه‌ری (۱۳۶۸) هم این نظر را تأیید می‌کند که حوزه پژوهش به شدت متأثر از فراسیستم‌های فرهنگی و اجتماعی

^۱ مدیر مسئول و عضو هیات علمی دانشگاه بین‌المللی دانشگاه امام رضا (ع)، salari1000@gmail.com

پیرامون خود است. وجود یک جو همفکر و سازگار در هر زمینه ای از علم و دانش بیانگر فضای علمی و پژوهشی مناسب است و در چنین فضایی است که افراد می توانند فکر های نو ارائه دهند و با تفکر و نقادی، زمینه ایجاد دانش جدید را فراهم آورند.

به نظرمی رسد تقریباً مدیران، صنعت گران به تناسب تاثیر پذیری از شرایط و موقعیت های اجتماعی و فرهنگی، هنوز به تاثیر گذاری پژوهش باور ندارند و به پژوهش اعتماد نکرده و یا تاثیر آن را در توسعه کسب و کار خود تجربه نکرده اند. این اوضاع این پیام مهم را دارد که پژوهش برای بقا، استمرار و توسعه خود نیازمند تثبیت موقعیت خود است. پژوهش باید راه سختی را برای متقاعد سازی ذینفعان حوزه پژوهش اعم از مدیران دولتی و خصوصی، صاحبان صنایع و کسب و کار طی کند. چراکه تا متولیان امر توسعه و بکارگیری پژوهش تا متقاعد نشوند نه به نظریات توجه دارند و نه بخشنامه ها و مصوبات رنگارنگ.

هر چند در سالهای اخیر برای پیوند صنعت و پژوهش با ایجاد پارکهای علم و فناوری حرکت خوبی آغاز شده است ولی سرعت و تاثیر آن چشمگیر نبوده است تا موجبات تثبیت موقعیت پژوهش در سازمانها شود. اصولاً پژوهش هم مانند هر پدیده دیگر زمانی در جامعه فضایی برای خود باز می کند که جامعه فایده و اثر مثبت آن را ببیند و تجربه کند. بنابر این پژوهش برای تثبیت موقعیت برتر خود باید با سازوکاری مشخص و برنامه ریزی شده، اثرات حضور خود نشان دهد، به گونه ای که مدیران در سیاست گذاری های توسعه ای خود، پژوهش را به عنوان عاملی پیشبرنده موثر دخالت دهند.

منابع

اصغری، علی (۱۳۶۸). "عوامل مؤثر بر تحقیق". در: **مجموعه مقالات سمینار تحقیق و توسعه**. تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران. ص ۱۹۸-۲۰۲.

صافی، احمد (۱۳۸۰). "اهمیت و جایگاه پژوهش در آموزش و پرورش، تلاش ها، چالش ها و سیاست های آینده". **پژوهشنامه آموزشی**، شماره ۳۵.

صبوری، علی اکبر (۱۳۸۵). کارنامه پژوهشی ایران در سال ۲۰۰۵. رهیافت. بهار و تابستان. ش. ۳۵. ص ۴۴-۴۸.

کبیری، مسعود (۱۳۸۸). "مدل های کاربست یافته های پژوهشی و نقش آنها در مدیریت پژوهشی، به مثابه یک حوزه ی میان رشته ای". **فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی**، دوره اول، ش ۴. ص ۱۴۷-۱۶۸.

موسوی، یعقوب و زائر ثابت، فروغ (۱۳۹۰). "بررسی جامعه شناختی موانع ساختاری و انسانی رشد پژوهش های اجتماعی کاربردی در ایران در سال ۸۹-۱۳۸۸". **مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران**، سال سوم، شماره دوم، بهار. ص ۷-۳۴.